

Modernisme a l'Eixample

Dossier per l'alumnat

Camp d'Aprenentatge de Barcelona

ESO

Nom de l'alumne

[EL MODERNISME A L'EIXAMPLE]

ÍNDEX

1. El Modernisme a l'Eixample
2. Edificis destacables,
3. Activitats
Recorregut i observació dels edificis
4. Referències de consulta

Material necessari:

Individual

- Estoig (amb llapis, boli, retoladors...)
- Carpeta de tapa dura
- *Aquest dossier**

Grup

- Guia d'observació d'edificis*
- Càmera fotogràfica*
- Plànol de Barcelona*

Para atenció...

- Al llarg d'aquest dossier trobaràs diferents símbols per especificar quin tipus de treball has de fer a les activitats proposades:

Fer, respondre, escriure durant l'activitat

Fer, respondre, escriure al centre o a casa

Observar, mirar, examinar

Fotografiar

Cercar, consultar, investigar

Dibuixar

Fer activitat TIC

- Per fer algunes de les activitats demanades durant l'activitat hauràs de consultar la **Guia d'observació d'edificis**. Tindreu una per grup.

Material didàctic elaborat pel Camp d'Aprenentatge de Barcelona i editat per a ús docent. Se'n poden fer còpies per a aquesta finalitat.
Edició: desembre 2007

Camp d'Aprenentatge de Barcelona
Pg. Mare de Déu del Coll 41-51
08023 Barcelona

cda-barcelona@xtec.cat
www.xtec.cat/cda-barcelona

[1] [EL MODERNISME A L'EIXAMPLE]

L'origen de l'Eixample el trobem en l'espai del pla del Barcelonès que hi havia fora muralles, entre la ciutat i els pobles de la rodalia. Era una gran extensió de pla, en la qual no es podia construir perquè es considerava zona militar i en la qual només hi havia horts dels pagesos de Gràcia i de Barcelona.

Fins al començament del segle XIX, les muralles medievals de Barcelona eren prou grans per acollir una ciutat que anava creixent, però amb l'inici de la industrialització es van fer petites amb les noves fàbriques i el creixement conseqüent de població. A causa de la prohibició d'edificar fora de les muralles, es van construir les noves fàbriques i els barris de treballadors als pobles que envoltaven la ciutat. Pobles com Gràcia, Sants, Sant Martí i Sant Andreu es convertiren en viles industrials.

Entre el 1854 i el 1856 s'aconsegueix enderrocar les muralles en un curt període de govern progressista, però fins al 1858 no es va permetre de fer un pla per eixamplar urbanísticament la ciutat.

Va ser l'any 1859 quan el consistori barceloní va convocar un concurs de projectes urbanístics, del qual va sorgir guanyador el de l'arquitecte Rovira i Trias. Paral·lelament, el govern central en va encarregar un altre a l'enginyer Ildefons Cerdà, un pla que va imposar per un decret que anul·lava la decisió de l'Ajuntament de Barcelona. Aquella intromissió centralista no va agradar gens a la ciutat, malgrat que establia un projecte millor. El Pla Cerdà aprovat es va rebutjar per la mesura centralista del govern i pel gran nombre d'espais "desaprofitats" en jardins. El Pla Cerdà suposava un eixample entre Montjuïc i el riu Besos, incloent-hi el terme de Sant Martí.

L'Eixample es va construir en els anys de la industrialització de Catalunya, a la darrerria del segle XIX i començament del XX. La part central, la dreta de l'Eixample, va ser el barri de la burgesia que va introduir a casa seva un estil propi, el modernisme, reflex d'aquell moment. Malgrat concentrar-se en aquesta zona un bon nombre dels edificis significatius, la resta dels que hi havia també a altres barris com el Fort Pienc, la Sagrada Família, Sant Antoni o l'esquerra de l'Eixample, van ser influïts per aquest corrent. Tot l'Eixample constitueix un conjunt arquitectònic modernista únic a Europa.

El Pla Cerdà

Amb el seu pla urbanístic, Cerdà volia dissenyar una ciutat igualitària, on no es diferenciessin uns barris dels altres per les condicions de vida imposades. Els mateixos serveis es preveien uniformement per a tots els racons.

Es basava en una gran xarxa de carrers perpendiculars i travessers. Tots ells uniformes, excepte dues vies esbiaixades superposades -la Diagonal i la Meridiana- i la Gran Via de les Corts Catalanes. El punt on es trobaven aquests eixos era el gran centre de comunicacions de l'Eixample, en el qual es preveia una gran plaça, la de les Glòries Catalanes. Amb un gran rigor, va preveure el repartiment uniforme de zones de serveis, com ara mercats, centres socials i esglésies, i uns grans parcs de districte.

Les illes no eren ben bé quadrades, ja que, per facilitar la visibilitat, a les cantonades es tallaven els angles en forma de xamfrà. A l'interior de cada una només es permetia construir en un o dos costats, i la resta de l'espai es deixava per al jardí dels veïns. Les cases no havien de tenir més de tres pisos d'alçada (16m.), ni tampoc no havien de ser gaire profundes. Cerdà ho va establir així perquè considerava que la salut dels ciutadans depenia de poder viure en unes cases ben il·luminades per en les quals circulés l'aire net dels jardins que les havien d'envoltar per tot arreu.

Pel que fa als jardins, a més dels arbres dels carrers i els jardins de cada illa de cases, a cada barri es feia un gran parc de quatre a vuit illes d'extensió. També es preveïen tres hospitals fora de la trama de carrers.

Tot i que en aquell moment era difícil d'imaginar-se l'existència de l'automòbil, es van crear carrers espaiosos, per on podien circular els carros, els cotxes i els tramvies de cavalls.

En definitiva, Cerdà volia fer una ciutat per viure-hi en la qual s'evités l'amuntegament de cases de la ciutat vella.

L'Eixample districte modernista

El moviment cultural conegut a Catalunya com a Modernisme neix a Europa entre finals del segle XIX i principis del XX sorgeix com a oposició al Realisme i al Naturalisme. Malgrat que aquest moviment cultural de recerca de noves formes i expressions afecta a totes les manifestacions de l'art i el pensament, és en l'arquitectura i les arts decoratives on es mostra amb ple sentit.

El seu nom varia segons els diversos països: *Jugendstil* a Alemanya, *Sezessionstil* a Àustria, *Floreal* a Itàlia, *Modernismo* a Espanya, *Art Nouveau* a França i *Modern Style* a Anglaterra. Aquestes tendències no són exactament iguals a cada país, malgrat que coincideixen en el temps i tenen una estètica comuna.

Podem considerar el Modernisme com a conseqüència de la Revolució Industrial i dels avanços derivats d'ella, com l'electricitat, el ferrocarril i la màquina de vapor, que han canviat completament la forma de viure de la població i han originat un creixement de les ciutats, en les quals s'han anat establint indústries que regenten un nombre creixent de burgesos. El modernisme és, doncs, un estil urbà i burgès.

En el cas de Barcelona es donà la circumstància que l'esclat del Modernisme coincideix amb la construcció de l'Eixample (finals del sXIX) després de l'enderrocament de les muralles que ofegaven la ciutat (1854). Aquest creixement de la ciutat representà una oportunitat immillorable per a que la burgesia pogués satisfer les seves ànsies de modernització, d'expressar la seva identitat catalana, i de posar de manifest la seva riquesa i la seva distinció. És per això que sorgeixen casos de mecenatge per part de l'alta burgesia catalana (com és el cas del comte Güell amb Antoni Gaudí).

L'arquitectura modernista a Catalunya uneix a les tècniques de construcció més modernes (ús del ferro en les estructures, utilització dels elements prefabricats) amb la utilització d'elements tradicionals (maó vist) i enllaça amb l'estil gòtic amb el que guarda un cert paral·lelisme. És una arquitectura decorativa, integradora en l'edifici de totes les arts plàstiques. Els arquitectes i els seus escultors col·loquen, a l'exterior dels edificis, ocells, papallones, fulles i flors a manera d'elements decoratius, ja sigui com figures adossades o a com ornament de la pedra o ceràmica. També es col·loquen figures de grandària major, animals fabulosos o persones, i en les cornises elements de ceràmica de color. Les finestres i les balconades disposen de reixes de ferro forjat, que són llaurades artísticament.

El modernisme no ha estat sempre un moviment estimat i reconegut dins de la cultura catalana. Ens sorprendria llegir articles de gent com Carles Soldevila, Josep Pla o Manuel Brunet demanant, per exemple, l'enderroc del Palau de la Música per considerar-lo una aberració arquitectònica. El Noucentisme, moviment que va succeir al Modernisme, considerava de mal gust les seves representacions i moltes botigues i comerços van ser transformats i refets d'una manera més austera, discreta i, per què no dir-ho, avorrida. Un dels casos més representatius va ser l'amputació que van patir els baixos de la Casa Lleó i Morera.

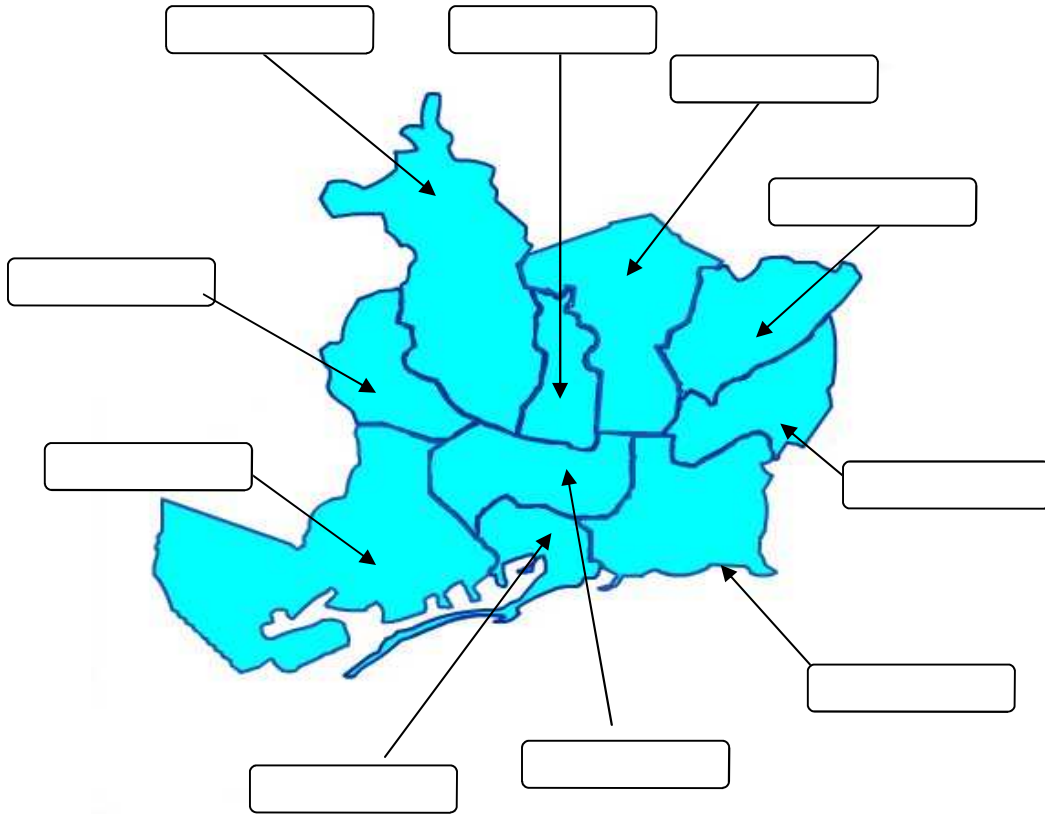

La Mansana de la Discòrdia 1910-1920 (ICUB)

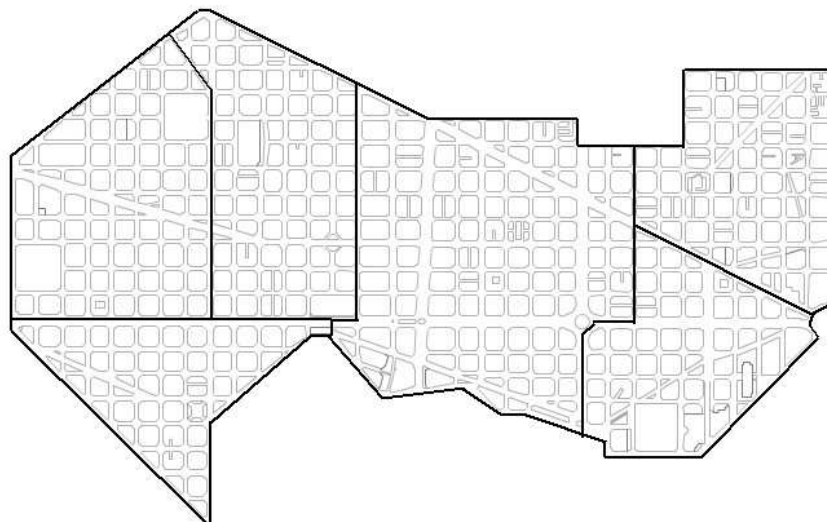
[1.1]

Com que la ciutat és molt gran, per millorar la seva organització cal dividir-la en zones més petites: els districtes. Els districtes tenen competència en qüestions com ara l'urbanisme, la via pública, el manteniment d'infraestructures, els serveis personals i la població, entre moltes altres. Actualment l'Eixample és un dels deu districtes de Barcelona. Cada districte està format per diferents barris. Els districtes de Barcelona són: 01. Ciutat Vella, 02. Eixample, 03. Sants-Montjuïc, 04. Les Corts, 05. Sarrià-Sant Gervasi, 06. Gràcia, 07. Horta-Guinardó, 08. Nou Barris, 09. Sant Andreu, 10. Sant Martí.

Localitza en aquest mapa els deu districtes de Barcelona.

I ara, després de cercar-los a la xarxa, posa el nom dels diferents barris del districte de l'Eixample.

[1.2]

En el plànol que hi ha a continuació heu d'assenyalar el recorregut que fareu, des del punt de sortida, fins a la última casa (Vídua Marfà), i també heu de localitzar els quatre edificis que haureu d'observar, posant el nom de cadascú.

[2] [EDIFICIS DESTACABLES]

	Anys construcció	Localització
QUEVIURES MÚRRIA	1897	C. Roger de Llúria, 85
CASA JOSEFA VILLANUEVA	1904-1909	C. València, 312
CONSERVATORI MUNICIPAL DE MÚSICA	1916-1928	C. Bruc, 104
CASA LAMADRID	1902	C. Girona, 113
CASA GRANELL	1901	C. Girona, 122
CASA LLOPIS BOFILL	1902	C. València, 339
CASA THOMAS	1895-1898	C. Mallorca, 291-293
CASA VÍDUA MARFÀ	1901-1905	Pg. de Gràcia, 66
PALAU MONTANER	1891-1896	C. Mallorca, 278
CASA MACAYA	1899-1901	Pg. Sant Joan, 108

[Petita història dels edificis]

QUEVIURES MÚRRIA

Situat a la cantonada del carrer València amb Roger de Llúria. És un establiment comercial que va obrir, inicialment el 1898 com a torrador de cafè i fàbrica de neules. La botiga va anar evolucionant i, actualment és un dels “colmados” barcelonins per excel·lència. Presenta una façana amb rètols i anuncis modernistes fets en vidre tintat al foc: destaca l'anunci d'Anís del Mono de la cantonada, còpia d'un pòster de l'època, original de Ramon Casas.

CASA JOSEFA VILLANUEVA

Just enfront del comerç de Queviures Múrria, es troba aquest edifici construït per l'arquitecte Juli M. Fossas. Destaca per una elegant tribuna en una de les cantonades, que tenia la seva rèplica en l'altra cantonada de la finca. Actualment aquesta segona tribuna ha desaparegut.

CONSERVATORI MUNICIPAL DE MÚSICA

Edifici construït per Antoni de la Falguera, especialista en en-càrrecs municipals, a les acaballes de la febre modernista. Podem dir, doncs, que està a cavall entre el modernisme i el noucentisme. L'edifici té tres plantes i solana. Té una façana principal al xamfrà i tres façanes secundàries amb dues torres cilíndriques a cada banda de la façana del xamfrà. L'ordenació i els elements decoratius d'aquesta façana tenen continuïtat a les dues torres.

CASA LAMADRID

Obra de Lluís Domènech i Montaner que, en comparació amb altres edificis, és relativament senzill. Presenta una façana coronada amb un acabament escultòric amb decoració vegetal i un escut d'estil gòtic. Aquest acabament sembla un compendi del repertori de l'autor.

CASA GRANELL

Modest edifici que es una excel·lent mostra d'un tipus de modernisme més “humil” fet i pensat per a classes socials treballadores. Jeroni F. Granell i Manresa va ser alhora l'arquitecte i el propietari. Durant la dècada dels '90, van ser restaurades les façanes de la planta baixa i de l'entresol.

CASA LLOPIS BOFILL

Situat a la cantonada del carrer València amb Bailén, ens trobem davant de l'obra més important d'Antoni M. Gualisà. És un edifici de grans dimensions, que ha estat molt modificat. Destaca per la gran quantitat de detalls decoratius en els quals es fa palesa la influència de Domènech i Montaner. Cal destacar la planta baixa i les tribunes i els balcons.

CASA THOMAS

El principal interès d'aquest edifici, de Domènech i Montaner, rau en el fet que hi descobrim la primera manifestació del que seran els signes d'identitat inconfusibles de l'arquitecte; per exemple, la façana neogòtica, els tons blavosos i el vestíbul amb motius florals amb figures de rèptils. La casa que avui podem contemplar no és, però, com la va projectar inicialment Domènech i Montaner.

PALAU MONTANER

Obra de Lluís Domènech i Montaner per a un dels propietaris de l'Editorial Montaner i Simon. L'edifici l'havia començat Josep Domènech i Estapà, però al 1891, i amb els dos primers pisos aixecats, va abandonar l'obra per desavinences amb el propietari. Tant a l'interior com a l'exterior hi ha motius ornamentals relacionats amb l'art d'imprimir. El Palau és actualment seu de la Subdelegació del Govern a Barcelona.

CASA MACAYA

Residència urbana construïda per Josep Puig i Cadafalch. La façana blanca llueix esgrafiats i obertures amb decoració escultòrica. Destaquen, també, els capitells d'Eusebi Arnau amb temes molt contemporanis, com per exemple, el ciclista que hi ha al costat de la porta principal. La decoració interior s'ha perdut gairebé totalment.

CASA VÍDUA MARFÀ

És un dels millors exemples del llenguatge neomedieval importat per alguns arquitectes modernistes. L'edifici, obra de Manuel Comas i Thos, destaca pels tres arcs de mig punt que donen al carrer i per les esveltes columnes que sustenten la tribuna de la façana.

[3] [ACTIVITATS]

Anem a establir 3 recorreguts diferents per observar i valorar diversos edificis modernistes. A cada grup de 5 alumnes, us és assignat un recorregut, que, amb l'ajut del plànol, haureu de realitzar. Davant de cada un dels edificis que estiguin en el vostre recorregut, haureu de fer un petit treball d'observació i alguna fotografia.

RECORREGUT A

Casa Macaya
Casa Granell
Conservatori
Casa Vídua Marfà

RECORREGUT B

Casa Lamadrid
Queviures Múrria
Casa Thomas
Casa Vídua Marfà

RECORREGUT C

Casa Llopis Bofill
Palau Montaner
Casa Josefa Villanueva
Casa Vídua Marfà

[3.1]

Fitxa tècnica de l'edifici:

- Nom:
- Adreça:
- Any de construcció:
- Estat de conservació: ☐ BO ☐ REGULAR ☐ DOLENT ☐ EN RESTAURACIÓ

1 Aspectes generals

Elements naturals
vegetals i/o animals

☐

Predomini de línies
rectes

☐

Façana simètrica

☐

Presència esgrafiats a la
façana

☐

Predomini de línies
corbes

☐

Façana asimètrica

☐

Presència de
rajoles/ceràmica

☐

Vitralls acolorits

☐

Treballs de forja

☐

2 Planta baixa

Portes

☐

Persones

☐

Carruatges

Finestres

☐

Rectangulars

☐

Quadrades

☐

Ovalades o circulars

Arcs

☐

De mig punt

☐

Apuntat

☐

Escarser

☐

Rebaixat

☐

De ferradura

☐

Conopial

☐

Adintel·lat

☐

Lobulat

3

Pis principal

Alçada respecte els pisos superiors

- ☐ Més gran
- ☐ Igual

Obertures

☐ Finestres	☐ Tribuna
☐ Balcó	☐ Finestrals

Finestres

☐ Rectangular	☐ Ovalada
☐ Quadrada	☐ Circular

4

Cos central

Obertures

☐ Finestres	☐ Tribuna
☐ Balcó	☐ Finestrals

Arcs

☐ De mig punt	☐ De ferradura
☐ Apuntat	☐ Conopial
☐ Escarser	☐ Adintellat
☐ Carpanell	☐ Catenari
☐ Lobulat	

Finestres

☐ Rectangular	☐ Ovalada
☐ Quadrada	☐ Circular

5

Coberta

- ☐ Teulada
- ☐ Terrat
- ☐ Combinada

6

Elements ornamentals

☐ Escultures	☐ Dibuixos / pintures
☐ Vitralls	☐ Treballs de forja

[3.2]

Fes una foto general i dos o tres de detall de l'edifici observat.

[3.3]

Fitxa tècnica de l'edifici:

- Nom:
- Adreça:
- Any de construcció:
- Estat de conservació: ☐ BO ☐ REGULAR ☐ DOLENT ☐ EN RESTAURACIÓ

1 Aspectes generals

Elements naturals vegetals i/o animals	☐	Predomini de línies rectes	☐	Façana simètrica	☐
Presència esgrafiats a la façana	☐	Predomini de línies corbes	☐	Façana asimètrica	☐
Presència de rajoles/ceràmica	☐	Vitralls acolorits	☐	Treballs de forja	☐

2 Planta baixa

Portes

- ☐ Persones
- ☐ Carruatges

Finestres

- ☐ Rectangulars
- ☐ Quadrades
- ☐ Ovalades o circulars

Arcs

- ☐ De mig punt
- ☐ Apuntat
- ☐ Escarser
- ☐ Rebaixat

- ☐ De ferradura
- ☐ Conopial
- ☐ Adintellat
- ☐ Lobulat

3 Pis principal

Alçada respecte els pisos superiors

- ☐ Més gran
- ☐ Igual

Obertures

- ☐ Finestres
- ☐ Balcó

- ☐ Tribuna
- ☐ Finestrals

Finestres

- ☐ Rectangular
- ☐ Quadrada

- ☐ Ovalada
- ☐ Circular

4 Cos central

Obertures

- ☐ Finestres
☐ Balcó

- ☐ Tribuna
☐ Finestrals

Arcs

- ☐ De mig punt
☐ Apuntat
☐ Escarser
☐ Carpanell
☐ Lobulat

- ☐ De ferradura
☐ Conopial
☐ Adintellat
☐ Catenari

Finestres

- ☐ Rectangular
☐ Quadrada

- ☐ Ovalada
☐ Circular

5 Coberta

- ☐ Teulada
☐ Terrat
☐ Combinada

6 Elements ornamentals

- ☐ Escultures
☐ Vitralls

- ☐ Dibuixos / pintures
☐ Treballs de forja

[3.4]

Fes una foto general i dos o tres de detall de l'edifici observat.

[3.5]

Fitxa tècnica de l'edifici:

- Nom:
- Adreça:
- Any de construcció:
- Estat de conservació: ☐ BO ☐ REGULAR ☐ DOLENT ☐ EN RESTAURACIÓ

1 Aspectes generals

Elements naturals
vegetals i/o animals

☐

Predomini de línies
rectes

☐

Façana simètrica

☐

Presència esgrafiats a la
façana

☐

Predomini de línies
corbes

☐

Façana asimètrica

☐

Presència de
rajoles/ceràmica

☐

Vitralls acolorits

☐

Treballs de forja

☐

2 Planta baixa

Portes

- ☐ Persones
- ☐ Carruatges

Finestres

- ☐ Rectangulars
- ☐ Quadrades
- ☐ Ovalades o circulars

Arcs

- ☐ De mig punt
- ☐ Apuntat
- ☐ Escarser
- ☐ Rebaixat

- ☐ De ferradura
- ☐ Conopial
- ☐ Adintellat
- ☐ Lobulat

3 Pis principal

Alçada respecte els pisos superiors

- ☐ Més gran
- ☐ Igual

Obertures

- ☐ Finestres
- ☐ Balcó

- ☐ Tribuna
- ☐ Finestrals

Finestres

- ☐ Rectangular
- ☐ Quadrada

- ☐ Ovalada
- ☐ Circular

4 Cos central

Obertures

- ☐ Finestres
- ☐ Balcó

- ☐ Tribuna
- ☐ Finestrals

Arcs

- ☐ De mig punt
- ☐ Apuntat
- ☐ Escarser
- ☐ Carpanell
- ☐ Lobulat

- ☐ De ferradura
- ☐ Conopial
- ☐ Adintellat
- ☐ Catenari

Finestres

- ☐ Rectangular
- ☐ Quadrada

- ☐ Ovalada
- ☐ Circular

5 Coberta

- ☐ Teulada
- ☐ Terrat
- ☐ Combinada

6 Elements ornamentals

- ☐ Escultures
- ☐ Vitralls
- ☐ Dibuixos / pintures
- ☐ Treballs de forja

[3.6]

Fes una foto general i dos o tres de detall de l'edifici observat.

[3.7]

Fitxa tècnica de l'edifici:

- Nom:
- Adreça:
- Any de construcció:
- Estat de conservació: ☐ BO ☐ REGULAR ☐ DOLENT ☐ EN RESTAURACIÓ

1 Aspectes generals

Elements naturals
vegetals i/o animals

☐

Predomini de línies
rectes

☐

Façana simètrica

☐

Presència esgrafiats a la
façana

☐

Predomini de línies
corbes

☐

Façana asimètrica

☐

Presència de
rajoles/ceràmica

☐

Vitralls acolorits

☐

Treballs de forja

☐

2 Planta baixa

Portes

- ☐ Persones
- ☐ Carruatges

Finestres

- ☐ Rectangulars
- ☐ Quadrades
- ☐ Ovalades o circulars

Arcs

- ☐ De mig punt
- ☐ Apuntat
- ☐ Escarser
- ☐ Rebaixat

- ☐ De ferradura
- ☐ Conopial
- ☐ Adintellat
- ☐ Lobulat

3

Pis principal

Alçada respecte els pisos superiors

- ☐ Més gran
- ☐ Igual

Obertures

☐ Finestres	☐ Tribuna
☐ Balcó	☐ Finestrals

Finestres

☐ Rectangular	☐ Ovalada
☐ Quadrada	☐ Circular

4

Cos central

Obertures

☐ Finestres	☐ Tribuna
☐ Balcó	☐ Finestrals

Arcs

☐ De mig punt	☐ De ferradura
☐ Apuntat	☐ Conopial
☐ Escarser	☐ Adintellat
☐ Carpanell	☐ Catenari
☐ Lobulat	

Finestres

☐ Rectangular	☐ Ovalada
☐ Quadrada	☐ Circular

5

Coberta

- ☐ Teulada
- ☐ Terrat
- ☐ Combinada

6

Elements ornamentals

☐ Escultures	☐ Dibuixos / pintures
☐ Vitralls	☐ Treballs de forja

[3.8]

Fes una foto general i dos o tres de detall de l'edifici observat.

